

DOI 10.33930/ed.2019.5007.42(10-12)-2
УДК 378

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ СТАН

ACADEMIC MOBILITY IN HIGHER EDUCATION: CURRENT STATE

Н. Д. Скибун
Т. В. Трофименко

Актуальність теми дослідження. Формування мобільності відбувається в рамках відповідного етапу цивілізаційного розвитку суспільства, який обумовлює умови та фактори, які впливають на мобільність, серед яких і техніко-технологічний розвиток, морально-психологічна готовність людини до сприйняття нового, що відкривається перед нею завдяки новим цифровим, інформаційно-комунікаційним, комунікативним та кібернетичним технологіям. Слід враховувати, що разом із віртуальною зросла і фізична мобільність завдяки новим можливостям, які стали доступними широким верствам населення.

Постановка проблеми. Зважаючи на зростаючий рівень академічної мобільності необхідно зважати на готовності до неї з боку викладачів та методистів працювати в мультинаціональному, мультирелігійному та мультикультурному освітньому середовищі, де здобувачами освіти є іноземні громадяни з усього світу. У свою чергу вищезгадане стосується і готовності здобувача освіти навчатися за межами місця проживання (у іншому регіоні – на національному рівні та в іншій країні – на міжнародному рівні).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням сучасної мобільності в цілому та мобільності в освітній сфері як її елементу, приділяють увагу як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, педагоги-практики, серед яких можна виділити таких: І. Антоненко, Г. Кілінічева, Д. Свириденко, М. Романинець, С. Оксамитна, С. Баччі, В. Бертачіні, М. Бейне, Р. Ноель, Л. Раго, П. Браун, Дж. Майкл, С. Е. Гілмер тощо.

Постановка завдання. Основними завданнями статті є: окреслення ролі та впливу сучасного етапу розвитку

Urgency of the research. The formation of mobility takes place within the framework of the corresponding stage of the civilizational development of society, which determines the conditions and factors that affect mobility, including technical and technological development, the moral and psychological readiness of a person to perceive new things that open up to him thanks to new digital, information - communication, communicative and cybernetic technologies. It should be taken into account that along with virtual mobility, physical mobility has also increased due to new opportunities that have become available to broad segments of the population.

Target setting. Considering the growing level of academic mobility, it is necessary to consider the readiness for it on the part of teachers and methodologists to work in a multinational, multi-religious, and multicultural educational environment, where foreign citizens from all over the world are students of education. In turn, this also applies to the readiness of the student to study outside the place of residence (in another region - at the national level and in another country - at the international level).

Actual scientific researches and issues analysis. The issues of modern mobility in general and mobility in the educational sphere as its element are paid attention to by both foreign and domestic scientists, and practicing teachers, among whom we can single out the following: I. Antonenko, G. Kilinicheva, D. Svyrydenko, M. Romanynets, S. Oksamytna, S. Bacci, V. Bertacini, M. Beine, R. Noel, L. Rago, P. Brown, J. Michael, S. E. Gilmer, etc.

The research objective. The main tasks of the article are: outlining the role and influence of the modern stage of

суспільства на питання академічної мобільності; аналіз науково-педагогічних літературних джерел щодо досліджень академічної мобільності на загальному рівні та окремих факторів, які впливають на неї; пропозиції щодо інтеграції національних закладів вищої освіти у світовий освітній простір та забезпечення в тому числі і зворотної та експортної мобільностей у рамках академічної мобільності для підняття якості вітчизняної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасними дослідниками розглядалися різні види академічної мобільності, яка включає в себе широкий спектр факторів, що впливають на її застосування (вплив соціально-економічних чинників; задоволення внутрішнього "єго" можливістю навчатися у "модному" виші; вибір "вузької" спеціалізації, яка є не в кожному профільному закладі вищої освіти тощо).

На підставі результатів аналізу проведених досліджень сучасними науковцями питання академічної мобільності запропоновано рекомендації щодо забезпечення можливостей використання академічної мобільності в сучасних реаліях.

На сьогодні академічна мобільність на міжнародному рівні більшою мірою формується глобальним ринком праці, який формується діяльністю транснаціональних корпорацій та виконанням ними міжнародних проектів в усіх куточках світу. Також академічна мобільність розвивається на міжнародному та на регіональному рівнях, де формується регіональний центр глобалізації. Як приклад – країни Європи та Європейський Союз. Що стосується академічної мобільності на національному рівні, то каталізатором тут виступає рівномірність розвитку територій. У тих країнах, де цей розвиток є рівномірним і високим, рівень академічної мобільності є стабільно-низьким і навпаки.

Висновки. Підсумовуючи проведення дослідження питань академічної мобільності в сучасних умовах слід відзначити таке. Перш за все, необхідно зважати на морально-психологічну

society's development on the issue of academic mobility; analysis of scientific and pedagogical literary sources regarding studies of academic mobility at the general level and individual factors affecting it; proposals for the integration of national institutions of higher education into the global educational space and provision of return and export mobility as part of academic mobility to improve the quality of domestic education.

The statement of basic materials. Modern researchers considered various types of academic mobility, which includes a wide range of factors influencing its application (the influence of socio-economic factors; the satisfaction of the inner "ego" with the opportunity to study at a "fashionable" university; the choice "narrow" specialization, which is not available in every specialized institution of higher education, etc.).

On the basis of the results of the analysis of the research conducted by modern scientists on the issue of academic mobility, to offer recommendations on ensuring the possibility of using academic mobility in modern realities.

Today, academic mobility at the international level is largely shaped by the global labor market, which is shaped by the activities of transnational corporations and their implementation of international projects in all corners of the world. Also, academic mobility is developing between countries at the regional level, where a regional center of globalization is being formed. As an example – European countries and the European Union. As for academic mobility at the national level, the catalyst here is the uniformity of territorial development. In those countries where this development is uniform and high, the level of academic mobility is consistently low and vice versa.

Conclusions. Summarizing the study of academic mobility in modern conditions, the following should be noted. First of all, it is necessary to take into account the moral and psychological readiness for academic

готовність до академічної мобільності як здобувачів освіти, так і викладачів і методистів. По-друге, готовність закладів вищої освіти інтегруватися у світовий освітній простір. По-третє, достатній рівень комунікативної, мовної компетентностей для подальших комунікацій на рівні мультинаціонального, мультикультурного, мультирелігійного освітнього середовища, де все тримається на ключових позиціях людської гідності, рівності, толерантності. Таким чином, є потреба формувати нові компетентності (мобільність, комунікативність, іноземна мова, IT, кібербезпека і кібергигієна) серед викладачів та здобувачів освіти для можливості формування як вертикальної, так і горизонтальної академічної мобільності, адже широка кооперація із закладами освіти інших країн сприятиме підвищенню якості надання освітніх послуг на рівні вітчизняних закладів освіти, а це у свою чергу, підвищуватиме загальний рівень вітчизняної освіти науково-педагогічного персоналу та вітчизняної наукової школи в цілому. У кінцевому результаті це повинно створити сталі умови для закладів вищої освіти збільшення рівня зворотної та експортної мобільностей у рамках академічної мобільності.

Ключові слова: відкритий світ, мобільне суспільство, світовий освітній простір, глобальний ринок праці, мультикультуралізм, академічна мобільність, педагог та здобувач освіти в умовах академічної мобільності.

mobility of both education seekers and teachers and methodologists. Secondly, the readiness of higher education institutions to integrate into the global educational space. Thirdly, a sufficient level of communicative and language competencies for further communications at the level of a multinational, multicultural, multi-religious educational environment, where everything is based on the key positions of human dignity, equality, and tolerance. Thus, there is a need to form new competencies (mobility, communicativeness, foreign language, IT, cyber security, and cyber hygiene) among teachers and students for the possibility of forming both vertical and horizontal academic mobility, because wide cooperation with educational institutions of other countries will contribute to improving the quality provision of educational services at the level of domestic educational institutions, and this, in turn, will raise the general level of domestic education, teachers, pedagogical scientists and the national scientific school as a whole. Ultimately, this should create stable conditions for higher education institutions to increase the level of return and export mobility within the framework of academic mobility.

Keywords: open world, mobile society, global educational space, global labor market, multiculturalism, academic mobility, teacher and student of education in conditions of academic mobility.

Актуальність теми. Сучасний етап цивілізаційного розвитку суспільства характеризується високим рівнем глобалізації багатьох процесів та сфер, а також високим рівнем мобільності населення, яке переміщується разом із роботою та фінансами в рамках так званого глобального ринку праці. Це явище отримало назву “нове кочове суспільство”. Так, глобальний ринок праці став каталізатором для формування глобального (світового) освітнього простору, коли набута професійна освіта, знання та компетентності повинні відповідати “глобальним стандартам для того, щоб молодий спеціаліст міг бути конкурентоспроможним на глобальному ринку праці. При цьому робота в мультинаціональних, релігійних та культурних командах, окрім професійних знань, умінь та навичок, вимагає високого рівня комунікативної та мовної компетентностей, толерантності та психологічної готовності працювати в таких мультикомандах,

переміщуючись світом, виконуючи різні глобальні проєкти. На сьогодні поряд із глобальним ринком праці стрімко розвиваються регіональні ринки праці, які створюються в рамках нових регіональних утворень країн навколо нових країн-регіональних лідерів. Вказане створює передумови вироблення єдиних стандартів освітніх процесів для національної освіти, щоб майбутній молодий спеціаліст, отримавши освіту мав достатньо-необхідний рівень знань, умінь та компетентностей для можливості або продовжити навчання далі в іншому закладі освіти за межами своєї країни, або був конкурентоспроможним на глобальному ринку праці. Прикладами можуть слугувати країни Європейського Союзу, як об'єднання країн, яке межує з Україною і до якого наша країна планує увійти повноправним членом. Ось чому питання інтеграції національного освітнього простору у європейський та світовий є вкрай актуальним для України.

Постановка проблеми. Зважаючи на рівень академічної мобільності, що невинно зростає, необхідно зважати на готовності до неї як з боку викладачів та методистів працювати в мультинаціональному, мультирелігійному та мультикультурному освітньому середовищі, де здобувачами освіти є іноземні громадяни з усього світу. А це потребує достатньо високого рівня комунікативної та мовної компетентностей (знання іноземної мови на рівні B2) разом із толерантним ставленням на основі рівності та людської гідності усіх комунікантів. Крім того, це потребує відповідного морально-психологічного настрою до навчання/викладання в новому середовищі, високого рівня мотивації, самоконтролю, самостійного навчання тощо. Також інтеграція у світовий освітній простір та участь у проєктах та програмах з використанням елементів академічної мобільності потребує від закладу вищої освіти здійснення усіх заходів не тільки забезпечення освітнього процесу, а і вирішення питань гуманітарного, культурного і побутового рівнів у першу чергу для зворотної та експортної мобільностей у рамках академічної мобільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питанням сучасної мобільності в цілому та мобільності в освітній сфері як її елементу, приділяють увагу як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, педагоги-практики, серед яких можна виділити таких: І. Антоненко, Г. Кілінічева, Д. Свириденко, М. Романинець, С. Оксамитна, С. Баччі, В. Бертачіні, М. Бейне, Р. Ноель, Л. Раго, П. Браун, Дж. Майкл, С. Е. Гілмер тощо.

Незважаючи на досить широкий спектр проведених досліджень, питання сучасного стану розвитку академічної мобільності у закладах вищої освіти, **виступає частиною загальної проблеми**, котрій присвячується означена стаття.

Постановка завдання. Основними завданнями статті є:

- окреслення ролі та впливу сучасного етапу розвитку суспільства на питання академічної мобільності;
- аналіз науково-педагогічних літературних джерел щодо досліджень академічної мобільності на загальному рівні та окремих факторів, які впливають на неї;
- пропозиції щодо інтеграції національних закладів вищої освіти у світовий освітній простір та забезпечення в тому числі і зворотної та експортної мобільностей у рамках академічної мобільності для підняття якості вітчизняної освіти.

Методи дослідження, використані у процесі написання статті, передбачають застосування загальнонаукових та емпіричних прийомів, що

ґрунтуються на системному підході. Також у процесі роботи застосовувались такі загальні методи досліджень, як узагальнення та порівняння. У результаті проведеного аналізу визначено високий запит на різні види академічної мобільності серед здобувачів освіти, викладачів, освітніх науковців та управлінців.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні триває широке впровадження результатів науково-технічного прогресу в усі сфери суспільства та суспільних відносин. Насамперед такими драйверами виступають цифрові, комунікаційні та інформаційно-комунікаційні технології, які формують новий віртуальний кібернетичний простір за допомогою міжнародних телекомунікацій, глобальної мережі передачі даних, доступного кінцевого обладнання та доступу до мережі пересічних громадян багатьох країн світу. Завдяки цьому людина отримує можливість долучитися до глобального комунікаційного, інформаційного, культурного, освітнього, життєвого простору багатьох країн, народів тощо. При цьому, кібернетичний (віртуальний) простір нівелює межу між близьким та далеким життєвим світом, чіткі кордони якої існували у традиційному суспільстві. Крім того, нові можливості для фізичного переміщення значних людських мас (через континенти за лічені години без спеціального спорядження та підготовки) змінили і фізичний рівень традиційного життєвого світу та людського буття. Цьому сприяє глобалізація усіх суспільних сфер та відносин, завдяки якій впроваджуються єдині стандарти, які створюють комфортні умови для переміщення світом, коли незалежно від країни перебування усе знайоме. Такими є мережі ресторанів (McDonald's, KFS), готелів (Hilton), торговельних мереж (Metro, Fozzi), продуктів (Pepsi, Nestlé), де все стандартизовано, уніфіковано тощо. Туристичні компанії/агенції (Hays Travel, STA Travel, Barrhead Travel) забезпечують практично увесь спектр послуг для приємної подорожі та супроводжують під час подорожі, адже вони мають розвинену мережу власних представництв у багатьох країнах світу та/або окремих регіонах. Окрім цього, на сьогодні є можливість самостійно замовити/забронювати квитки, готель, хостел і подорожувати самостійно. Одним із важливих аспектів для розвитку усіх видів туризму є питання комунікації, толерантного ставлення до іноземців у країнах перебування. Вказане сприяє прискоренню адаптації у новому середовищі. В сучасному світі стало буденним подорожувати, працювати, навчатися, лікуватися за межами своєї країни не окремим категоріям, а усім бажаючим. Сучасний мобільний світ відкрив перед людиною національні кордони.

Надання освітніх послуг іноземним здобувачам освіти закладами освіти стало набувати масового характеру, особливо під час формування нових центрів глобальної економіки, фінансів та промисловості. Крім того, нові формації вищої освіти, такі як: освіта впродовж усього життя та дистанційна онлайн освіта створили умови для ще більших можливостей отримання освіти за межами не тільки свого регіону чи країни, а практично в будь-якому іншому місті. Певним поштовхом для прискорення формування дистанційної онлайн освіти нового типу (на базі сучасних цифрових, комп'ютерних технологій) стали карантинні заходи через пандемію коронавірусу (COVID-19), які охопили увесь світ впродовж останніх трьох років. Наступними важливими факторами впливу на розвиток міжнародного глобального освітнього простору виступають мовно-комунікативний та освітній, адже надання освітніх послуг в мультинаціональному просторі може здійснюватися тоді, коли викладач та здобувач освіти будуть комунікувати однією мовою. Крім того, базовий рівень

знань, умінь та компетентностей здобувачів освіти повинен також бути уніфікованим. Особливо це стосується вищої освіти, коли здобувач освіти повинен отримати високий рівень професійних знань, умінь та компетентностей. Все це потребує уніфікації, стандартизації та узгодженості дій усіх суб'єктів освітнього процесу нового типу. Прикладом успішної реалізації у промислове використання стали заходи країн Європи під час подальшого розширення Європейського Союзу в рамках так званого Болонського процесу. Для успішної його реалізації було запроваджено такі нові елементи в освіті як: академічна мобільність, академічна свобода, автономія закладу вищої освіти, акредитація освітніх програм, Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, кредит Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи, ліцензування, студентоцентроване навчання, якість вищої освіти, рівні вищої освіти, ступені вищої освіти [1]. Імплементация та упровадження на національному рівні в усіх країнах, що приєдналися до Болонського процесу вказаних положень дає змогу вибудувати єдиний європейський освітній простір.

Так, “академічна мобільність” на сьогодні розглядається як “можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому вищому навчальному закладі (науковій установі) на території України чи поза її межами” при цьому “суб'єктами академічної мобільності, згідно з програмними документами Болонського процесу, виступають студенти, викладачі, науковці та управлінський персонал” [2]. На сьогодні до Болонського процесу вже долучилися понад 40 країн, в першу чергу, це країни Європи. Сутність Болонського процесу полягає в уніфікації та стандартизації освітнього процесу, вироблення єдиних стандартів якості освіти, що створює передумови налаштування освітнього процесу на національному рівні країн, що долучилися, таким чином, щоб надання освітніх послуг здійснювалося за єдиними стандартами і здобувач освіти отримував відповідний рівень знань, умінь та компетентностей, який би давав змогу використовувати можливості як горизонтальної, так і вертикальної академічної мобільності, де вертикальна мобільність представляє собою “навчання студента в іншому виші, після закінчення якого він отримує ступінь”, а горизонтальна – “навчання в іншому виші протягом певного періоду (семестру, навчального року), після чого студент повертається до університету та продовжує навчання” [2].

Наступним цікавим елементом сучасної інтеграції національних елементів у світовий освітній простір, є запровадження паралельного вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) країн, де навчання відбувається національною мовою, яка не входить до переліку мов міжнародного спілкування, додаткове викладання (базових предметів) англійською мовою (як найбільш поширеною), що дає змогу здобувачу освіти після закінчення національного закладу вищої освіти продовжити навчання в будь-якому іншому ЗВО. Тобто, відбувається паралельне вивчення англійської мови як іноземної (EFL) в рамках інтегрованого навчання на національному рівні (CLIL), а також коли навчання відбувається національною мовою та англійською базових предметів. Вказане набуває популярності та поширення, адже все більше країн інтегруються у глобальні взаємовідносини, ринки праці, сферу надання послуг тощо. Це у більшій мірі стосується здобувачів освіти, які планують продовжити навчання у ЗВО, де є вибрана вузька спеціалізація та/або цей заклад є доволі престижним і після його закінчення молодий спеціаліст буде працювати у великій транснаціональній корпорації.

П. Браун розглядав академічну мобільність через можливості та

перспективи соціальної мобільності на основі “соціальної перевантаженості”, “соціального відчуження” та “соціальної справедливості”, відзначаючи при цьому, що “у перші десятиліття двадцятого століття досвід студентів і сімей з робітничого та середнього класу визначається не соціальною мобільністю між поколіннями, а соціальною перевантаженістю та пасткою можливостей” [7]. Іншим фактором академічної мобільності серед здобувачів освіти, який розглядали Дж. Майкл та С. Е. Гілмер є такі спеціальності, які у майбутньому принеситимуть високе фінансове забезпечення, і їх вибір формується тільки на базі високого рівня оплати праці. А тому студенти, які стверджують, що важливо бути забезпеченими у фінансовому плані, значно рідше навчаються у провідних державних університетах, тоді як студенти, для яких важливішими є бути поруч із сім’єю, значно рідше навчаються у приватних закладах [9]. Насамперед, вказане має місце в країнах із високими соціальними стандартами, де людина, яка працює, повністю задовольняє свої потреби та потреби сім’ї. Так, в основному це країнами так званого “золотого мільярду”, де існує високий рівень життя, коли працююча людина заробляє більше ніж базовий рівень потреб. Що стосується країн третього світу, то тут ситуація протилежна – якщо у молодій людині з’являється можливість отримати спеціальність, яка буде високооплачуваною, але заради цього треба пожертвувати чимось, то більш усього вона вибере її. Яскравим прикладом є результати дослідження шведськими науковцями Х. Кулу, Е. Лундхольмом, Г. Мальмберг рівня просторової міграції молодих людей у Швеції за останні три десятиліття. У своєму дослідженні вони розглядали як показники рівня освіти, сімейного статусу та місця проживання впливали на мобільність. Висока хвиля міграції була у перше десятиліття дослідження (90-ті роки), коли почали відкриватися нові ЗВО. Останні два десятиліття відзначаються ними як однаковим рівнем міграції, оскільки розвиток територій Швеції відбувався рівномірно і тому переважна більшість молодих людей, яка не планує пов’язувати своє майбутнє із транснаціональними корпораціями, постійними переїздами, навчаються та працюють поряд із своїм домом та сім’єю [8].

Наступним прикладом вертикальної академічної мобільності є отримання базової вищої освіти у ЗВО, який знаходиться поряд із місцем проживання, а подальша освіта буде набуватися у іншому престижному ЗВО, який територіально розташований в іншій області, провінції, штаті, землі. Так, дослідники С. Баччі, В. Бертачіні досліджували оцінку репутації університету шляхом аналізу студентської мобільності у контексті впливу економічного розвитку та конкурентоспроможності територіальних районів Італії, де розташовані університети. [5]. Таке споглядається у країнах, де присутній нерівномірний соціально-економічно розвиток територій. Прикладами можуть бути Італія, Україна.

Крім того, сучасна академічна мобільність характеризується сукупністю багатьох компонентів та інфраструктури, які формують простір не тільки для освіти, а і для проживання, дозвілля, занять спортом, переміщень тощо. Наприклад, науковці М. Бейне, Р. Ноель, Л. Раго досліджували мережевий ефект міграції здобувачів освіти через такі фактори, як витрати (ціни) на житло, привабливість території та якість освіти серед 13 країн, що входять до організації економічного співробітництва та розвитку. [6]. На сьогодні провідні ЗВО, окрім високого рівня освіти (якості), є окремими інфраструктурними комплексами, де створено усі умови для проживання, дозвілля та навчання. У першу чергу, це знані в усьому світі ЗВО, історія існування яких обчислюється сотнями років,

власними традиціями, авторитетом тощо. Разом з тим, на сьогодні завдяки академічній мобільності (серед викладачів, науковців та управлінців) з'являються нові ЗВО, які починають конкурувати із традиційними центрами освіти, науки. Крім того, на етапі проектування цих нових центрів вже закладаються нові жорсткі вимоги до екологічності та впливу на навколишнє середовище.

Так, на сьогодні набуває популярності новий фактор, який впливає на академічну мобільність – це екологічність та вплив на навколишнє середовище ЗВО. Тут мова йде про те, що ЗВО вибирається за екологічними критеріями, а саме: за рівнем сформованості екосистеми ЗВО; її інтеграції у загальну екосистему території на який розташований ЗВО; високий рівень вимог до впливу на навколишнє середовище усієї території розміщення ЗВО в цілому.

Крім представлених вище факторів впливу на академічну мобільність, розрізняють “такі види академічної мобільності, як: пряма мобільність – переміщення студентів, аспірантів, викладачів зі своєї країни за кордон; зворотна мобільність – переміщення іноземних громадян для навчання або проведення досліджень у їхні країни; експортна мобільність, або зовнішня мобільність – з погляду країни-постачальника студента; імпортована мобільність, або вхідна мобільність – з погляду країни-донора” [2].

Також, відповідно до принципів Болонського процесу, розрізняють поняття “ступенева мобільність” (diploma/degreemobility) як навчання, яке закінчується отриманням ступеня, та “кредитна мобільність” (credit/temporariumobility) як навчання з накопиченням кредитів”, а “забезпечують академічну мобільність основні інструменти Болонського процесу: Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система; рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти; додаток до диплома, а також європейська та національна системи забезпечення якості вищої освіти” [2]. Отже, для повноцінної інтеграції національного освітнього простору необхідно створити відповідно законодавче та нормативно правове поле, яке сприятиме упровадженню нових елементів у вітчизняних ЗВО.

Разом з цим необхідно зважати, що академічна мобільність не може існувати окремо від загальної мобільності, а тому буде доречним розглянути типи соціальної мобільності, представлені дослідницею С. Оксамитною, а саме: “горизонтальна – переміщення індивідів чи груп, що не веде до зміни позицій у системі соціальної стратифікації суспільства; вертикальна – висхідне чи спадне переміщення індивідів чи груп у системі соціальної стратифікації суспільства; внутрішньогенераційна (внутрішньопоколіннева, інтрагенераційна, кар’єра) – переміщення людини між різними позиціями в соціальній структурі суспільства впродовж індивідуальної життєвої кар’єри; структурна – переміщення індивідів, зумовлені змінами в типах та технологіях виробництва, формах власності, структурі професій та зайнятості, внаслідок чого кожне наступне покоління розпочинає трудове життя за змінених структурних характеристик суспільства, зокрема, структури робочих місць; обмінна (циркулююча) – переміщення індивідів-вихідців з одних соціальних класів до інших, і навпаки, внаслідок розширення можливостей здобуття усіх рівнів освіти, політики вирівнювання можливостей, створення інституційних шляхів доступу до різних соціальних позицій вихідцями із різних соціальних класів тощо; суб’єктивна – уявлення індивідів про те, наскільки характеристики їхнього соціального статусу чи класової належності у дорослому віці різняться, порівняно з відповідними характеристиками їхніх батьків” [3, с. 12]. Запропонована типізація мобільності досить гармонійно розширює академічну мобільність і дає відповіді на

можливості, які відкриваються перед молодим спеціалістом.

У свою чергу Д. Свириденко, досліджуючи питання “академічної мобільності у контексті викликів глобалізації”, наголошує, що “у суспільстві знань градація престижу професій набуває мінливого характеру. На зміну звичній ієрархії цінностей індустріального суспільства приходять постматеріальні ціннісні підходи, під впливом яких зазнають трансформацій засади соціальної мобільності, освіти та популярних професій в якості “соціальних ліфтів” [1, с. 20]. Так, з одного боку постінформаційне та постеконічне суспільство дійсно визначають нові ціннісні орієнтири для суспільства, які корінним чином відрізняються від традиційних, сформованих західною культурою та традиціями, а саме: робота на одному місці, власне жило, авто та інші статутні речі. Але, на наш погляд, така тенденція більшою мірою стосується країн з високим рівнем життя, соціальною орієнтацією на громадянина, коли людина заробляє набагато більше базового рівня прожиткового мінімуму (вище ніж задоволення лише фізіологічних потреб виживання). В такому випадку постеконічні цінності є актуальними. Але, незважаючи на це, ціннісні орієнтири поступово змінюються. Так, сучасна молода людина вже не згодна брати в кредит житло, авто та роками сплачувати за нього, оскільки невідомо, чи буде вона працювати на одному місці двадцять-тридцять років, а за цей час житло та авто застаріють, а навколо скільки усього цікавого та незвіданого. Отож, молоді люди все частіше витрачають свої зароблені гроші на дозвілля, захоплення (досить часто екстремальні), подорожі світом, навчання, участь у екологічних заходах, волонтерському русі тощо. Крім того, сучасний ринок праці досить динамічно змінюється, в рамках чого відбуваються постійні зміни попиту на певну роботу, а тому, щоб залишатись затребуваним сучасна людина перебуває у стані постійного набуття нових знань, умінь та компетентностей, що отримало назву освіта впродовж усього життя.

Усе вказане суттєво впливає на освітній простір, адже йому також необхідно адаптуватися та пристосовуватися до нових реалій сучасного світу, адже питання не тільки академічної, а і загальної мобільності є важливою професійною характеристикою для педагога, оскільки мобільність педагога визначається готовністю до інновацій в освіті, здатністю мобілізувати власні ресурси, швидко адаптуватися до нового освітнього середовища, постійно нарощувати власних ресурс та потенціал для оволодіння новими знаннями, вміннями, навичками, методами, методиками та інструментами викладання [4, с.18]. Так, сучасний педагог повинен мати високий рівень комунікативної, мовної, комп’ютерної, ІТ та кібернетичної компетентностей. Також педагог повинен мати високий рівень толерантності та вміння працювати у мультинаціональному, мультирелігійному та мультикультурному педагогічно-науковому середовищі. Адже сучасні методики, методи, інструменти викладання вимагають від педагога високого рівня знань та умінь не тільки як користувача, а і оператора комп’ютерної та мультимедійної техніки, програміста для можливості створювати власний програмний продукт, комунікатора, щоб комунікувати із великою міжнародною аудиторією (під час дистанційного онлайн навчання). І найголовніше, сучасний педагог повинен вільно володіти декількома іноземними мовами та мати навички з викладання своїх предметів іноземною мовою, а також працювати із іноземною аудиторією.

З морально-психологічної точки зору є дуже важливим серйозне прийняття академічної мобільності з боку усіх суб’єктів освітнього процесу, адже це розширює життєвий світ та рамки людського буття, що тільки позитивно

впливає на людину. А тому необхідно створювати умови щоб і викладачі, і здобувачі освіти брали участь у заходах, які формуватимуть базовий рівень знань, умінь та компетентностей, затребуваних для академічної мобільності. Все згадане вище сприятиме порозумінню та позитивному ставленню до загального явища мобільності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Підсумовуючи дослідження питання формування мобільності та ролі академічної мобільності як її складової можна відзначити таке.

Подальший цивілізаційний розвиток суспільства впливає на загальний рівень відкритості та мобільності суспільства, які відбуваються на фізичному рівні (новітні можливості для швидкого переміщення значних людських мас на великі території) та віртуальному (кібернетичному) – коли людина в онлайн режимі в реальному часі може “серфити в Інтернеті” (комунікувати, подорожувати, навчатися дистанційно). Так, нові можливості переміщення (фізичного та/або віртуального) впливають насамперед на морально-психологічний стан людини в частині сприйняття нового, розширюють її життєвий простір, змінюють життєвий простір (завдяки нівелюванню традиційного поділу на “близький” та “далекий” життєвий досвід), роблячи її космополітом. У цих умовах суспільство все більше стає відкритим та мобільним.

Також у сучасної людини поступово змінюються ціннісні категорії життя (під впливом реалій нового етапу цивілізаційного розвитку суспільства), які поступово заміщують традиційні. Так, сучасні молоді люди, замість оформлення кредитних зобов'язань на десятиліття для купівлі майна (власного житла, автотранспорту, предметів розкоші), вибирають інвестування коштів в освіту впродовж життя, подорожі світом, екстремальні види спорту, здоровий спосіб життя, екологічність побуту, екологічний транспорт (електромобілі, велосипеди) тощо. Така зміна світогляду корінним чином впливає на усі інші аспекти життя людини та взаємовідносини між людиною-суспільством-владою.

На сьогодні є досить широкий спектр факторів використання академічної мобільності, серед яких є традиційні: кар'єра, становище, зарплата, а є і нові – волонтерські рухи, боротьба за екологію та захист навколишнього середовища тощо.

Вітчизняним закладам вищої освіти необхідно здійснювати комплексний підхід щодо інтеграції до світового освітнього простору для того щоб стати повноцінними суб'єктами і виступати не тільки імпортерами, а й експортерами академічної мобільності як здобувачів освіти, так і викладачів, методистів і науковців-педагогів. Перш за все, це можливість створення умов для набуття та закріплення високих рівнів нових компетентностей (мобільність, комунікативність, іноземна мова, ІТ та кібер) серед викладачів та здобувачів освіти. Крім того, необхідно приділяти більше уваги заходам з морально-психологічної підготовки учасників академічної мобільності, для можливості швидкої адаптації як вітчизняних здобувачів освіти в іноземних закладах освіти, так і іноземних здобувачів освіти у вітчизняних закладах освіти. Вказане потребує створення мультикультурного толерантного середовища як під час освітнього процесу, так і на побутовому рівні. Це створить передумови для формування як вертикальної, так і горизонтальної академічної мобільності, адже широка кооперація із закладами освіти інших країн сприятиме підвищенню якості надання освітніх послуг на рівні вітчизняних закладів освіти, а це в свою чергу, підніматиме загальний рівень вітчизняної освіти, викладачів, педагогічних науковців та вітчизняної наукової школи в цілому.

Подальший розвиток суспільства та трансформації освітніх процесів визначають необхідність подальших розвідок у частини нових форм та факторів академічної мобільності.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про вищу освіту” 2014, Документ № 1556-VII, *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, № 37-38, ст. 2004. Доступно: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>>. [19 Жовтень 2022].
2. Кілінічева, ПІ (n.d.), *Академічна мобільність*. Доступно: <https://vue.gov.ua/Академічна_мобільність>. [19 Жовтень 2022].
3. Оксамитна, С 2011, *Міжгенераційна класова та освітня мобільність*. Монографія, Київ: *НаУКМА: Аграр Медіа Груп*, 287 с.
4. Свириденко, ДБ 2014, *Академічна мобільність: відповіді на виклики глобалізації*. Монографія, Київ : *Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова*, 279 с. Доступно: <<http://enpui.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6418/Akadem%C3%91%20chna%20mob%C3%91%20ln%C3%91%20st.pdf?sequence=3>>. [25 Жовтень 2022].
5. Bacci,S & Bertaccini, B 2021, ‘Assessment of the University Reputation Through the Analysis of the Student Mobility’, *Social Indicators Research: An International and Interdisciplinary Journal for Quality-of-Life Measurement*, Springer, August, vol.156(2), pp. 363-388. Available from: <https://ideas.repec.org/a/spr/soinre/v156y2021i2d10.1007_s11205-020-02322-x.html>. [25 October 2022].
6. Beine, M, Noël, R & Ragot, L 2014, ‘Determinants of the international mobility of students’, *Economics of Education Review*, Elsevier, vol.41(C), pp. 40-54. Available from: <<https://ideas.repec.org/a/eee/eoedu/v41y2014icp40-54.html>>. [25 October 2022].
7. Brown, P 2013, ‘Education, opportunity and the prospects for social mobility’, *British Journal of Sociology of Education*, Volume 34(5-6), pp. 678-700. Available from: <<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01425692.2013.816036>>. [25 October 2022].
8. Kulu, H, Lundholm, E & Malmberg, G 2018, ‘Is spatial mobility on the rise or in decline? an order-specific analysis of the migration of young adults in Sweden’, *Popul Stud* 72(3), pp. 323-337. Available from: <https://www.researchgate.net/publication/324572142_Is_spatial_mobility_on_the_rise_or_in_decline_An_order-specific_analysis_of_the_migration_of_young_adults_in_Sweden>. [25 October 2022].
9. Michael, J & Hilmer, CE 2012, ‘On the relationship between student tastes and motivations, higher education decisions, and annual earnings’, *Economics of Education Review*, vol. 31, issue 1, pp. 66-75.

References:

1. *Zakon Ukrainy “Pro vyshchu osvitu” (Law of Ukraine “On Higher Education”)* 2014, Dokument № 1556-VII, *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*, № 37-38, st. 2004. Dostupno: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>>. [19 Zhovten 2022].
2. Kilinicheva, HI (n.d.), *Akademichna mobilnist (Academic mobility)*. Dostupno: <https://vue.gov.ua/Akademichna_mobilnist>. [19 Zhovten 2022].
3. Oksamytna, S 2011, *Mizhheneratsiina klasova ta osvitnia mobilnist (Intergenerational class and educational mobility)*. Monohrafiia, Kyiv: *NaUKMA: Ahrar Media Hrup*, 287 s.
4. Svyrydenko, DB 2014, *Akademichna mobilnist: vidpovidi na vyklyky hlobalizatsii (Academic mobility: responses to the challenges of globalization)*. Monohrafiia, Kyiv : *Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova*, 279 s. Dostupno: <<http://enpui.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6418/Akadem%C3%91%20chna%20mob%C3%91%20ln%C3%91%20st.pdf?sequence=3>>. [25 Zhovten 2022].
5. Bacci,S & Bertaccini, B 2021, ‘Assessment of the University Reputation Through the Analysis of the Student Mobility’, *Social Indicators Research: An International and Interdisciplinary Journal for Quality-of-Life Measurement*, Springer, August, vol.156(2), pp. 363-388. Available from: <https://ideas.repec.org/a/spr/soinre/v156y2021i2d10.1007_s11205-020-02322-x.html>. [25 October 2022].
6. Beine, M, Noël, R & Ragot, L 2014, ‘Determinants of the international mobility of students’, *Economics of Education Review*, Elsevier, vol.41(C), pp. 40-54. Available from: <<https://ideas.repec.org/a/eee/eoedu/v41y2014icp40-54.html>>. [25 October 2022].

7. Brown, P 2013, 'Education, opportunity and the prospects for social mobility', *British Journal of Sociology of Education*, Volume 34(5-6), pp. 678-700. Available from: <<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01425692.2013.816036>>. [25 October 2022].
8. Kulu, H, Lundholm, E & Malmberg, G 2018, 'Is spatial mobility on the rise or in decline? an order-specific analysis of the migration of young adults in Sweden', *Popul Stud* 72(3), pp. 323-337. Available from: <https://www.researchgate.net/publication/324572142_Is_spatial_mobility_on_the_rise_or_in_decline_An_order-specific_analysis_of_the_migration_of_young_adults_in_Sweden>. [25 October 2022].
9. Michael, J & Hilmer, CE 2012, 'On the relationship between student tastes and motivations, higher education decisions, and annual earnings', *Economics of Education Review*, vol. 31, issue 1, pp. 66-75.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.42(10-12)-3

УДК 001:37]:351.85

ГРОМАДСЬКО-ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ НАУКОЮ ТА ОСВІТОЮ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

RELATIONSHIP BETWEEN GOVERNANCE AND PUBLIC ADMINISTRATION OF SCIENCE AND EDUCATION: METHODOLOGICAL PRINCIPLES AND CONCEPTUAL BASIS

О. Н. Кубальський

Актуальність теми дослідження. Громадсько-державне – соціальний феномен, що сьогодні активно актуалізується в найрізноманітніших сферах суспільної життєдіяльності. Особливо важливим він стає на тому етапі розвитку глобальної цивілізації та окремих спільнот, коли потужну роль відіграють соціально-турбулентні тенденції. В таких умовах громадсько-державне управління має потенціал впорядкування, взаємовлаштування, інтеграції різних за спрямуванням демократизаційних тенденцій. В статті підкреслюється, що даний потенціал особливо важливо використати якомога плідніше в громадсько-державному управлінні наукою та освітою.

Постановка проблеми. Слід з'ясувати не лише єдність, але й відмінність принципів управління освітою від управління наукою, принципів громадсько-державного від державно-громадського управління системою науки, а також виявити специфіку впровадження принципів тієї чи іншої форми її самоорганізації.

Urgency of the research. Relationship between governance and public administration is a social phenomenon that is actively relevant today in various spheres of public life. It becomes especially important at the stage of development of global civilization and individual communities, when socio-turbulent tendencies play a powerful role. In such conditions, public administration has the potential to organize, interact, integrate different democratization trends. The article emphasizes that this potential is especially important to use as fruitfully as possible in public administration of science and education.

Target setting. It is necessary to find out not only the unity, but also the difference between the principles of education management and the management of science, the principles of public-state and state-public management of the system of science, as well as to reveal the specifics of the implementation of the principles of one or another form of its self-organization.